

GÜÇ VE GÜÇLENDİRME KAVRAMLARI BAĞLAMINDA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

Ercüment ERBAY¹

Öz

Güçlendirme süreci, çevre üzerinde hâkimiyet, kendi kaderini tayin ve kişinin yaşamını olumsuz etkileyen sosyal güçlerin tanınması gibi unsurları öne çıkarmakta, sosyal adaleti vurgulayan boyutuyla bireyin özgürleşmesi sürecinde toplum üyeleri arasında ortaklık ve eşitlik kurma idealini savunmaktadır (Tuncay ve Erbay, 2006: 66).

Sosyal hizmet uygulaması, 1960'lerden itibaren sosyal model olarak değişim içerisine girmiştir. Medikal model kabaca 1920-1960 yılları arası sosyal hizmet uygulamasında etkin olmuştur.

Güçlendirme yaklaşımı, medikal modele bir tepki olarak sosyal hizmet mesleğinin gündemine 1970'lerin sonunda girmiş, ciddi anlamda uygulanmaya ise 1990'larda başlanmıştır. Yaklaşımın felsefesi, her bireyin potansiyel olarak güce sahip olduğu ve gerçekleştirilecek uygulamaların bu gücü ortaya çıkarması gerektiğidir.

Türkiye'de ise sosyal hizmet temelinde güçlendirme ile ilgili çalışmalar 2000'li yılların başında gündeme gelmeye başlamıştır. Bununla birlikte bu alandaki çalışmalar, literatürde henüz istenen düzeyde bir birikime neden olmamıştır. Bu çalışmanın temel noktası, literatüre bu bağlamda destek vermek ve güçlendirme yaklaşımının bilinirliğini ve uygulanabilirliğini artırmaktır.

Çalışmada öncelikle güç konusu ele alınmış, daha sonra ise güçlendirme yaklaşımıyla ilgili literatürdeki bilgi paylaşılmıştır. Son olarak ise sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımının yeri daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *güç, güçlendirme, sosyal hizmet, eleştirel düşünme, özgüven, savunuculuk*

¹ Doç. Dr., Ercüment ERBAY, Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta:ercumenterbay@gmail.com

SOCIAL WORK PRACTICE IN THE CONTEXT OF POWER AND EMPOWERMENT CONCEPTS

Abstract

Social work practice has been shaped by medical model especially in 1960's. This model sees individual as ill and does not focus on inner power of individual.

Empowerment approach has gained an agenda in social work profession as a reaction to medical model at the end of 1970s and has been mostly used since the early 1990s. Philosophy of the approach is that every individual has a potential power and professional practices should reveal this.

Studies about empowerment approach within the field of social work have started since the early 2000's in Turkey. However, desired quantity has not yet been reached in social work literature. The main point of this paper is to support literature in this context and to enhance acknowledgment and application of this approach.

Firstly, the notion of power has been discussed considered and then knowledge about empowerment in literature has been reviewed in the paper. Finally the role of empowerment approach in the profession of social work has been discussed in detail

Key Words: *power, empowerment, social work, critical thinking, self-confidence, advocacy*

Giriş

Sosyal hizmet, meslek olarak var olduğu andan itibaren çeşitli yaklaşımları kendisine temel olarak kabul etmiş, bazı yaklaşımlar zaman zaman daha baskın hale gelmiştir. Bu yaklaşıma göre; müracaatçı hasta rolündedir, pasifdir ve içinde bulunduğu durumun müsebbibi durumundadır.

Müracaatçıyı bu tarz bir anlayışla gören tedavi yaklaşımı, 1970'lerin sonunda eleştirilmeye başlanmış ve bu yaklaşıma tepki olarak güçlendirme yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Güçlendirme yaklaşımı, müracaatçıyı içinde potansiyel güç barındıran, aktif ve katılımcı bir birey olarak görür. En önemlisi bu yaklaşım, kendi kaderini tayin ilkesine sıkı sıkıya bağlıdır. Sosyal hizmet uzmanı, bu yaklaşımda kolaylaştırıcı durumundadır. Müracaatçı içinde bulunduğu durumla ilgili en doğru kararı verebilecek kişidir.

Güçlendirme yaklaşımı; eleştirel düşünme, baskıcı uygulamalar ve politikalara karşı güçlü olma, kendine güven duyma ve bu yönde kendi haklarının savunucusu olma gibi nitelikleri kazandırmayı amaçlamaktadır. Amaç, kendi ayakları üzerinde durabilen güçlü bireylerin oluşmasına katkı verebilmektir. Bununla birlikte sosyal hizmet uzmanları, sürecin güçlü yönlerini öne çıkaran ve müracaatçıyı bu yönde destekleyen profesyonellerdir. Uzmanın amacı, müracaatçıların içinde bulunduğu durumla ilgili sorumluluk almasını sağlamak ve onları değişimin baş mimarı yapmaktır. Müdahale sürecinde müracaatçı, sosyal hizmet uygulamasının bir nesnesi değil, bizatihi uygulama sürecinin aktif ve sorumluluk sahibi bir öznesidir.

Bu çalışma, güçlendirme yaklaşımıyla ilgili olarak sosyal hizmet literatürüne katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Yurtdışında hatırı sayılır bir birikimin oluşmasına rağmen, Türkiye'de sosyal hizmet literatüründe güçlendirme açısından arzu edilen düzeyde bilimsel çalışmalar gerçekleştirilememiştir.

Bu temelde ortaya çıkan bu çalışmada, öncelikle güç kavramı ele alınmış, daha sonra ise kavramın temelleri ve felsefesi ile ilgili literatür bilgileri sunulmuştur.

Son olarak sosyal hizmet mesleğinde güçlendirme yaklaşımının önemi üzerinde aktarım ve tartışmada bulunulmuştur.

Güç Kavramı

Güçlendirme yaklaşımı; güç, gücün sahipliği, güç eşitsizlikleri, gücün elde edilmesi ve yeniden dağıtımı gibi politik bir bakışa sahiptir (Croft ve Beresford, 2005: 118). Bununla birlikte güçlendirme, toplumda gücün ne gibi işlevlere sahip olduğunun ve insanların sahip olduğu gücün bu işlevlerden nasıl etkilenebileceğinin farkında olunmasını gerektirmektedir (Parsons, 1991; Rubin ve Rubin, 1992; Solomon, 1976; akt. Leung, 2005: 430).

Bu bağlamda güçlendirme kavramına değinmeden önce güç konusunun ele alınmasında yarar görülmektedir.

Robbins, Hatterjee ve Canda'ya göre güç; “kaynaklara ve insanlara ulaşma ve onları kontrol etme yeteneğidir” (2006: 94; akt. Plummer, 2007: 15).

Diğer bir tanıma göre güç, “kendi faydası için bir kişinin yaşam alanını etkileyen kuvvetleri etkileme kapasitesidir” (Pinderhughes, 1983: 332; akt. Hegar ve Hunzeker, 1988: 500).

Van Den Bergh ve Cooper (1986)'a göre ise güç, hakların, kaynakların ve fırsatların dağıtımını belirlemede sınırlı bir yetkidir. Bu tanımda yetkinin sonsuz olmadığına özel vurgu yapılmakta ve gücün geçiciliği üzerinde durulmaktadır (akt. Browne, 1995: 359).

Güce sahip olmak, bilgiye kolayca ulaşma, birçok olasılık arasından eylemleri seçmek ve bir kişinin seçimleri üzerinde söz sahibi olmak anlamına gelir (Miley, O'Melia ve DuBois, 1998: 87).

Gücün tanımıyla ilgili söylenebilecek son söz, Foucault'un da belirttiği gibi güç her yerdir, ilişkileri ve bilgiyi düzenleyen, şekillendiren her yerden gelir (1980, 1984; akt. Shamaı, 2003: 546).

Foucault'un güce bakışının öğelerini ise Sawicki (1991: 21; akt. Healy, 2000: 43) şu şekilde sıralamaktadır:

1. Güce sahip olunmaz, kullanılır.
2. Güç, aslında baskı altında tutucu değil, üreticidir.
3. Güç, aşağıdan doğru gelen bir süreç olarak analiz edilir.

Gücü, üç başlıkta ele almak mümkündür. Bunlardan ilki, kişisel güçtür. Arzu ettiği sonuçlara ulaşmak için bireyin sahip olduğu potansiyel veya beceri olarak ifade edilir. İkincisi hiyerarşik veya otoriter sosyal güçtür. İlişkilerde eşitsizlik ve baskın olma ile yakından ilişkilidir. Üçüncüsü ise eşitlikçi sosyal güçtür. İnsanlar eşit partnerler olarak bir aradadır. İlişkilerde diğerlerine değer verme ve saygı duyma söz konusudur (Neath ve Schriener, 1998:218-219).

Güç ile ilgili farklı kaynaklarda farklı tanımlamalar yapılsa da aslolan bu kavramın güçlendirme yaklaşımının ele alınmasında zemin hazırladığı gözden kaçırılmamalıdır.

Peki, güçlendirme yaklaşımında hangi tür güç önemlidir? Bu sorunun yanıtı, kesinlikle her insan için arzu edilen ve gerekli olan kişisel güçtür (Neath ve Schriener, 1998: 219).

Gücün sahipliği, gerek sahip olan gerekse gücün etkisi altında olan kişiler için her zaman tartışmalı olmuştur. Çünkü gücün “yapabilme gücü” olarak bilinen hedeflere ulaşabilmek için potansiyele sahip olma ile “gücü kullanarak baskı kurma” olarak bilinen itaat ilişkisi yaratmak için gücü kullanma boyutları iç içe geçebilmektedir (s. 31,32). Tartışma yaratan nokta, gücün eşit olmayan kullanımı ve üretmeye yönelik değil baskılamaya yönelik işlevi olmuştur. İşte tam bu noktada sosyal hizmette baskı karşıtı uygulama ve güçlendirme yaklaşımı gibi baskı karşısında direnme ve güçlü olma idealini yansıtan müdahale yaklaşımları ortaya çıkmış ve uygulanmaya başlamıştır.

Güç konusuyla ilgili bu kısa girişi temel aldıktan sonra, güçlendirme yaklaşımının tanımlanması, doğası ve felsefesi üzerine bilgi sunmak faydalı olacaktır.

Güçlendirme Yaklaşımı

Bu başlık altında güçlendirme yaklaşımı ile ilgili literatürdeki tanımlar verilecek ve güçlendirme yaklaşımının nasıl bir felsefeye sahip olduğu özetlenmeye çalışılacaktır. Ancak bundan önce her yaklaşımda olduğu gibi güçlendirme yaklaşımında da var olan ideolojik temelden bahsetmek gerekir.

Güçlendirmenin ideolojik temelini, Amerikan Sivil Haklar Hareketine

dayandığı söylenebilir (Dalrymple ve Burke, 1997; akt. Askheim, 2003: 231). Yaklaşımının bu harekete dayandırılmasının nedeni, güçlendirmenin sivil bir mücadele ve güçlenme sürecini yansıtmaması ve nihayetinde kendine ve çevresine yetebilen güçlü bireyler yaratılması idealidir.

İdeolojik temel açısından diğer önemli kaynaklar, kadın hareketleri, üçüncü dünya ülkelerindeki özgürleşme hareketleri ve bazı kendine yardım örgütleri olmuştur (Slettebo, 2000; akt. Askheim, 2003: 231). Güçlendirmede kadın hareketleri üzerinde özellikle durmakta fayda vardır. Kadınların toplumun kendilerine dikte ettiği yaşamı sorgulamaları ve yeni bir yaşam arzusuyla harekete geçmeleri, güçlendirmenin temelinde çok önemli bir yere sahiptir. Benzer şekilde ülkelerin özgürleşme hareketleri, baskı karşısında yılmamanın ve güçlü bir şekilde özgürlüğe ulaşmanın örnekleridir. Kendine yardım örgütleri de güçlendirme yaklaşımında önemlidir çünkü güçlendirme felsefe olarak bireyin güçlü olmasını ve kendine yardım etmesini öngörmektedir. Birey, pasif bir şekilde yardım alan değil, aktif bir şekilde kendine yardım edendir.

Güçlendirme hem bir süreç hem de bir amaçtır. Bir amaç olarak, daha sağlam bir amaç duygusu, sahip olmaları ve ait olmaları, seçim imkânı, kaynaklara bağlantılar ve diğerleriyle ilişki kurma ve başarıları için farkındalık ararlar (Saleebey, 2000).

Güçlendirme kavramı, insan hizmeti mesleklerinde hem idealdir. Birçok profesyonel için, yetkilendirme, müracaatçılara uygulandığında belirsiz bir kavramdır (Holmes and Saleebey,1993).

Peter ve Marshall (1991)'a göre ise köken olarak güçlendirme, liberalizmin temel kavramlarından birisidir. Böyle bir bağlamda güçlendirme, hizmetten yararlanacakların hizmetler arasında seçim yapma özgürlüğünü tanımlamak için kullanılmaktadır (akt. Askheim, 2003: 231).

Bunun karşısında duran ve radikal güçlendirmeciler olarak adlandırılacak kişiler ise güçlendirmenin liberalizmle ilişkilendirilmesine sert bir biçimde karşıdırlar. Onlara göre pazarın mekanizmaları, refah sektöründe kullanılamaz. Pazar modeli, insanlardan güçlü bir ekonomi için

faydalanırlar ve bu da sosyal farklılıkları artırır (Pfeffer ve Coote, 1996; Taylor-Gooby, 1994; akt. Askheim, 2003: 232).

Bu iki ideolojik bakış arasında yorum yapmak gerekirse, güçlendirme özgürleşmenin aracı olduğu için liberalizmin nüvelerini taşımaktadır ancak baskıya karşı direnme işlevi nedeniyle tam karşısında duran Marksizm'den de etkilenmektedir.

Güçlendirme, mağduru suçlama ideolojisine karşıdır çünkü bu ideoloji kaçınılmaz olarak birey düzeyinde müdahalelere götürmektedir. Oysa güçlendirme yaklaşımı; birey, grup, aile, organizasyon, hizmet dağıtım sistemleri ve toplum düzeylerinde daha geniş bir odak ileri sürmektedir (Rapp ve diğerleri, 1993: 731; McWhirter,1991: 224).

İdeolojik açıdan güçlendirmenin durduğu yerin aktarılmasının ardından literatürdeki güçlendirme tanımlarına yer verilebilir.

Güçlendirme, “Bireylerin, toplulukların ve organizasyonların eşitliği ve yaşam kalitesini artırmak için sosyal ve politik çevrelerini değiştirmeleri ve yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmalarına yönelik sosyal bir eylem süreci” olarak tanımlanabilir (Minkler ve Wallerstein, 1998: 40; akt. Peterson ve Hughey, 2004: 533).

Aynı zamanda güçlendirme, “insanların karar alma, harekete geçme, seçim yapma veya diğerleriyle çalışma gibi daha önce yapamadıkları şeyleri yapabilmeleri için güce sahip olmaları sürecidir” (Barnes ve Bowl, 2001: 21).

Diğer bir tanıma göre güçlendirme, “bireylerin, grupların ve toplulukların kendi yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları, kendi amaçlarını başarmaları ve yaşam kalitelerini en üst düzeye çıkarabilmeleri için çalışmalarıdır” (Adams, 1990: 43; akt. Adams ve diğ. 2002:201). Bununla birlikte güçlendirme, “yaşamları ve gelecekleri üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma yönünde bireylerin veya grupların devam eden kapasiteleri” olarak da ifade edilmektedir (Staples, 1990: 30-31; akt. Linhorst ve diğ., 2002: 425).

Gutierrez güçlendirmeyi, “bireylerin yaşam durumlarını geliştirmek üzere harekete geçebilmeleri için kişisel, kişiler arası veya politik gücü artırma süreci” olarak tanımlamıştır (1990:149).

McWhirter'e göre ise güçlendirme; "güçsüz insanlar, organizasyonlar veya grupların yaşamlarındaki güç dinamiklerinin farkında olmaları, yaşamları üzerinde kontrol sahibi olabilmeleri için beceri ve kapasite geliştirmeleri, diğerlerinin haklarını çiğnemenin bu kontrolü hayata yansıtılabilmeleri ve toplumda diğerlerinin güçlendirilmesini desteklemeleri sürecidir" (1991: 224; akt. Lyddon, 1995: 582). Bu süreçte unutulmaması gereken bireylerin başkaları tarafından güçlendirilemeyeceği; ancak kendilerinin güçlenebilir hale gelmelerinin sağlanabileceğidir (Bounds ve Hepburn,1996; akt: s .43). Güçlendirme aynı zamanda sosyal hizmetin ana odaklarından sosyal adalet, bulunduğu yerden başlama ve katılım kavramlarından beslenmektedir.

Bütün tanımların sonunda denilebilir ki; güçlendirme, bireylerin yaşadıkları güçsüzlük duygusunun bertaraf edilerek içlerindeki gücün ortaya çıkarılmasını, onların eleştirel bir düşünceyle sorunlara yaklaşmalarını ve bunun sonucu olarak kendi haklarını savunma durumuna ulaşmalarını amaçlayan ve bu amaçta kendi kaderini tayin hakkını temel alan bir yaklaşımdır.

Güçlendirme kavramının teorik temelleri çoğunlukla sosyal bakımdan dezavantajlı olan nüfus gruplarıyla çalışan eğitimcilerin çalışmalarında atılmıştır. Güçlendirme, Brezilyalı eğitimci Paulo Freire'nin 1960'lı yıllarda geliştirdiği eğitim felsefesinden büyük ölçüde beslenmiş bir kavramdır. Freire, 1972 yılında kaleme aldığı "Ezilenlerin Pedagojisi" başlıklı kitabında, kendi eleştirel bilinçlerini ve eşzamanlı eylemlerini geliştirmek suretiyle, ezilen insanların nesneleştirilmesini ve insanlıktan uzaklaştırılmasını tersyüz eden özgürleştirici bir pedagojiye atıfta bulunmaktadır (2003; akt. Tuncay ve Erbay, 2006: 61).

Güçlendirme yaklaşımında özellikle vurgulanan iki kavram eleştirel düşünme ve savunuculuktur. Güçlendirme uygulaması; birey, aile ve organizasyon düzeyinde problemleri; asimetrik değişim problemlerini, güçsüzlük, kısıtlayıcı güç yapıları ve zorlayıcı sosyal yapı ile ilgili problemleri işaret etmek için eleştirel düşünmeyi gerektirir (Lee, 2001: 36). Eleştirel düşünme ile birlikte güçlendirme ile ilgili teorik perspektifler, insanları güçlendirmenin bir aracı olarak tutarlı bir şekilde savunuculuk ile de bağlantılı olmuştur (Adams, 2003: 29). Güçlendirme ve savunuculuk, marjinal olmuş

ya da baskı altında kalmış insanların haklarını sağlamaya ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak gücün yön değiştirmesi ile ilgilidir (Leadbetter, 2002: 201).

Güçlendirme ile ilgili olarak literatürde çeşitli görüşler vardır. Onun bir kuram mı, yaklaşım mı yoksa model mi olduğu üzerinde fikir birliği bulunmamaktadır.

Benzer şekilde güçlendirmenin bir amaç mı, süreç mi yoksa müdahale mi olduğu üzerinde de literatürde tartışmalar vardır (Gutierrez ve diğerleri, 1995a: 250). Browne'a göre bir müdahale ve onun ürünü, bir beceri ve bir süreç olarak güçlendirmeyi tanımlamak mümkündür (1995: 359). Solomon da güçlendirmeyi, bir müdahale ve strateji olarak ifade etmektedir (1976). Robbins ve diğerleri ise güçlendirmenin hem bir süreç hem de sonuç olduğunu belirtmektedir (1998; akt. Garner, 2001: 15).

Kişisel olarak görüş belirtmek gerekirse güçlendirmenin bir kuram olduğunu iddia etmek güçtür. Bir müdahale yaklaşımı olduğunun altının çizilmesi daha doğru olacaktır. Uygulama açısından ise güçlendirme hem sürece yön veren bir arka plan hem de sürecin sonunda bireyin ulaştığı bir sonuçtur.

Güçlendirme yaklaşımı gücü, kişisel, sosyal ve politik güç olarak ele almakta; güçsüzlüğün her zaman karşısında durmakta ve baskıcı yapıları sorgulamaktadır.

Diğer yandan Gutierrez ise güçlendirme yaklaşımıyla ilgili olarak önemli bulduğu faktörleri şu şekilde sıralamaktadır (1994; akt. Bird ve diğerleri, 1999: 203-204):

- Eleştirel bilinç geliştirme (İnsanları etkileyen ekonomik, sosyal ve politik güçleri algılama yeteneği)
- Kendini suçlamaktan vazgeçme
- Değişim için kişisel sorumluluk alma
- Değişim yaratma yönünde kendine güven ve beceriyi artırma

Cheung ve diğçerlerine göre güçlendirme temelde iki düzeyde gerçekleşebilir: bireysel düzey (kişisel güçlendirme) ve kolektif veya topluluk düzeyi (kolektif ve politik güçlendirme) (2005: 355). Lee ise güçlendirmenin kişisel düzey, kişilerarası düzey ve politik düzey olmak üzere üç düzeyde gerçekleştiğini belirtmektedir (2001: 51-52). Lee'nin önerdiği üçlü düzey, sosyal hizmette kullanılan mikro, mezzo ve makro müdahale aşamaları ile paralellik taşımaktadır.

Nüvelerini eğitim alanında gördüğümüz güçlendirme yaklaşımının sosyal hizmet mesleğinde nasıl yer bulduğu ve nasıl uygulanması gerektiği üzerine tartışma ise sonraki bölümde sunulmuştur.

Sosyal Hizmette Güçlendirme Yaklaşımının Yeri

Sosyal hizmet tarihinde güçlendirme yaklaşımı ile ilgili gerçekleştirilen ilk çalışma, Barbara Solomon'un 1976 yılında kaleme aldığı "Black Empowerment" adlı kitaptır (Plummer, 2007: 23; Busch ve Valentine, 2000: 82). Bu çalışmaya göre güçlendirme, "sosyal hizmet uzmanının damgalanmış bir grup içinde üyelik üzerine kurulu negatif değerlendirmelerin oluşturduğu güçsüzlüğü azaltmayı amaçlayan aktiviteleri gerçekleştirmesi sürecidir" (Solomon, 1976: 19; akt. Lee, 2001: 33). Barker ise Sosyal Hizmet Sözlüğü'nde güçlendirmeyi, "sosyal hizmet uygulamasında bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kişisel, kişiler arası, sosyo-ekonomik ve politik gücünü artırmalarına ve koşullarını geliştirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan bir süreç" olarak tanımlamaktadır (1999: 153).

Sosyal hizmet, bütüncül bakış açısıyla çocuğa ve sosyal çevresine yönelik mikro, mezzo ve makro düzeyde müdahalelerde bulunmayı öngören programlar sayesinde toplumsal işlevlerini yerine getiremeyen birey ve aileyi güçlendirmeyi hedefler (Karataş, 2017).

Sosyal hizmet çerçevesinde yapılan son bir tanıma göre güçlendirme; "yaşamları üzerinde kontrol sahibi olmaları için kişisel, kişilerarası ve politik güç elde etmeleri ve ayrıca yaşamlarını olumsuz etkileyen politikalar, organizasyonlar ve kamu tutumlarında değişim yaratmaları amacıyla müracaatçılarla çalışmanın bir yolu" olarak belirtilmektedir (Sheafor ve Horejsi, 2003: 416).

Güçlendirme yaklaşımının sosyal hizmet uygulamalarının tarihinde hangi aşamalardan geçildikten sonra gündeme geldiği de önemli bir konudur. Özellikle 1. Dünya Savaşı yıllarında etkin olan problem odaklı ve medikal temelli sosyal kişisel çalışma uygulamaları, güçlendirme yaklaşımını gölgede bırakmıştır (Miley, O'Melia ve DuBois, 1998: 83-84). 1960'larda daha da baskın bir şekilde kendini uygulamalarda hissettiren tedavi paradigması (medikal model), sıklıkla tıbbi tanı ve müdahale bağlamında mesleği çağrıştırmış ve müracaatçılar da bu yönde ele alınmıştır (Leadbetter, 2002). 1970'lerin sonlarına doğru kavramsallaştırılan güçlendirme yaklaşımı ise geleneksel medikal modelin birçok varsayımını sorgulamıştır (Fitzsimons ve Fuller, 2002: 493). Bugün ise güçlendirme yaklaşımıyla sosyal hizmet uzmanları, güçleri ve işbirliği içinde çözümleri vurgulayarak müracaatçıların dezavantajlarına tanı koymaktan öteye gitmektedir (Miley, O'Melia ve DuBois, 1998: 83-84) (Medikal model ve güçlendirme yaklaşımı arasındaki bakış farkı için Şekil 1'e bakınız).

Medikal modelden güçlendirmeye doğru süreç bu şekilde olumluya doğru ilerlemeseydi sosyal hizmet uzmanları güçler perspektifi olmadan, müracaatçının patolojileri ve yetersizlikleri üzerinden hareketle müdahale öneren kuramlarla baş başa kalırlardı. Bu kuramlar ise müracaatçıların içsel ve dışsal potansiyel kaynaklarını kullanma motivasyonlarını azaltırdı (Tuncay ve Erbay, 2006: 60).

Sosyal hizmet açısından tarihsel süreçleri irdeledikten sonra şu soruya yanıt aramakta fayda vardır: Güçlendirme, sosyal hizmet mesleğinde nasıl bir yere sahiptir, müracaatçılar açısından güçlendirmenin önemi nedir ve sosyal hizmet uzmanları güçlendirmede nasıl bir yerde durmaktadır? Aşağıda bu soruların yanıtları literatürden de beslenerek yanıtlanmaya çalışılmıştır.

İlk olarak şunu belirtmekte fayda vardır; gücün ve güçsüzlüğün insan sistemlerinde nasıl işlediğini bilmek, etkili bir müdahale için anahtar konumundadır. Bu bilgi üzerine kurulu stratejiler, hem müracaatçıya hem sosyal hizmet uzmanına birey, aile ve toplum düzeyinde güçsüzlüğün yönetimi için fırsat verir (Pinderhughes, 1983: 331; akt. Chadiha, 2004: 98).

Şahin'e göre güçlendirme, sosyal hizmet için hem bir araç hem de amaçtır. Bu bakışla müracaatçı ise potansiyelinde var olan güçleri, becerileri ve yetenekleri henüz kullanamayan güçlü bir birey olarak betimlenir (2002: 215).

Sosyal hizmet uzmanları açısından duruma bakıldığında, ilk olarak şunu ifade etmek gerekir. Güçlendirmenin felsefesi, meslek elemanının geleneksel otorite ve gücüne karşı koyar. Güçlendirmenin ilkelerini yürütmek isteyen meslek elemanları, kendi geleneksel rollerini yeniden tanımlamak zorundadır (Askheim, 2003: 235). Bununla birlikte güçlendirmenin evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımı olmamasına rağmen, literatürde sosyal hizmet uzmanının güçlendirmedeki rolü hakkında hatırı sayılır bir uzlaşma söz konusudur. Buna göre güçlendirme sürecinde uzman, yönlendirici olmayan ve fırsat verici bir kolaylaştırıcıdır (Boehm ve Staples, 2002: 450). Ayrıca güçlendirme yaklaşımında sosyal hizmet uzmanları, problemleri hakkında eleştirel düşünebilmeleri ve problemleri hakkında strateji geliştirebilmeleri için müracaatçılarına bilgi ve beceri sağlayıcı rolündedir (Gutierrez, 1990; Lee, 2001; akt. Chadiha ve diğerleri, 2004:102) ve toplumdaki farklı gruplar arasında kaynakların ve gücün daha eşit dağılımı için çaba sarfederler (Zastrow, 2004: 58).

Güçlendirme yaklaşımının açıklanan işlevleri ile birlikte ara bir bilgi olarak şunu belirtmekte fayda vardır; güçlendirme, sosyal hizmetin daima birincil amacı olamaz. Bazen çocuklar, yaşlılar, hastalar ve zihinsel engelliler, sadece korumaya ihtiyaç duyarlar (Parsloe, 1996; akt. Adams, 2003: 4). Bu güçlendirmenin tartışmalı bir konusudur. Güçlendirme yaklaşımı, her müracaatçı ile birlikte kullanılabilir mi? Bunun mümkün olduğunu söylemek güçtür.

Güçlendirme, sosyal hizmet kuramı ve uygulaması açısından yalnızca özgün bilgi ve beceri repertuarına sahip bir uygulama yaklaşımı değil, onun ötesinde bir paradigma, bireye ve onu çevreleyen sosyal dünyaya ilişkin bir bakış açısıdır. Kavram olarak güçlendirme; bireyler ve yaşamın gerçekleri arasında bağlantıları kurmaya yönelik bir perspektif sunarken süreç olarak güçlendirme ise; bireye içinde bulunduğu çevre ve etrafını saran koşullar üzerinde hakimiyet kazandırır. Bu çerçevede yaklaşım, sosyal hizmet mesleği

ve disiplini bağlamında önemli bir yere sahip olmakla birlikte birey için değil bireyi ön plana çıkararak onunla birlikte başarıya ulaşma felsefesini kabul eden, aynı zamanda bireyi sorun çözme sürecinde etken yerine edilgen bir varlık olarak algılayan diğer bütün yaklaşımlara tepki olarak gündeme gelmiştir. Yaklaşımı daha iyi analiz edebilmek için sosyal hizmet uzmanının görevlerini göz önünde bulundurmaya kayda değerdir (Yıldırım, 2014).

Bununla birlikte sosyal hizmet meslek örgütlerinin etik kurallar yaratma çabaları, ezilen insanlar için yapılan çalışmalar, baskı karşıtı uygulamalar, *güçlendirme yaklaşımı*, ırkçılık karşıtı uygulamaların tümü bir biçimde birbiri ile bağlantılıdır (Zengin ve Altındağ, 2016).

Sosyal Hizmet Uzmanlarının Güçlendirme Yaklaşımı Kapsamında Uygulamaları

Güçlendirme yaklaşımının sosyal hizmet uzmanları tarafından nasıl uygulanacağı ise çalışmada yer alması gereken diğer önemli bir boyuttur.

Bu bağlamda Solomon'a göre güçlendirme, sosyal hizmet uzmanlarının müracaatçılarının güçsüzlüklerini azaltmaya yönelik aktiviteleridir. Uzman ve müracaatçı ilk olarak probleme katkıda bulunan güç bloklarını belirler. Daha sonra sosyal hizmet uzmanı, zihnindeki yetersizlik ve değersizlik duygularını azaltmak için müracaatçıya yardım eder. Ayrıca müracaatçının yolunu tıkayan politik, ekonomik ve sosyal engellerin üstesinden gelmede belirli stratejiler geliştirmesi için ona yardım eder (1976; akt. Bird, 1999: 204). Bu tanımlamadaki "politik, ekonomik ve sosyal engellerin üstesinden gelme" ifadesi de güçlendirme yaklaşımı açısından tartışılabilir. Özellikle demokrasisi tam olarak yerleşmemiş ülkelerde politik, ekonomik ve sosyal süreçlere müdahale etme o kadar kolay bir süreç değildir. Güçlendirme yaklaşımında bunun yolları paylaşılmalı ama istenildiği gibi gerçekleştirilemediğinde müracaatçının hayal kırıklığı yaşamamasının önüne önceden geçilmelidir.

Gutierrez ve diğerlerine göre güçlendirme yaklaşımının müdahale metotları ise işbirliği, güven ve güç paylaşımına dayalı bir yardım ilişkisi, küçük grupları kullanma, müracaatçının problem tanımını kabul etme,

müracaatçının güçlerini belirleme ve onun üzerine kurulu olarak çalışma, sınıf ve güç konuları hakkında müracaatçının bilincini artırma, değişim sürecine müracaatçının aktif katılımını sağlama, özel beceriler öğretme, yardım ilişkisinde müracaatçının kişisel güç hissini yaşamasını sağlama, kaynakları harekete geçirme ve savunuculuktur (1995b: 535; akt. Busch ve Valentine, 2000: 83-84).

Sosyal hizmet uzmanları, bireylerin, ailelerin, sosyal grupların, örgütlerin ve toplumların refahını geliştirmek, onarmak, korumak ve geliştirmek için gayretli bir çaba içinde insanlar arasındaki ilişkileri güçlendirmeye çalışır (Aldoğan, 2018).

Sosyal hizmet uzmanı, eko-sistemler perspektifi ve güçler oryantasyonu temelinde; müracaatçının koşullarını çevresel bağlam içerisinde, bireysel sorunlar ile toplumsal konular arasındaki bağlantıları fark ederek çalışmaktadırlar (Cankurtaran Öntaş, 2004, s. 38).

Sosyal hizmet uzmanları için başarılı bir güçlendirme uygulamasının öğeleri Sheafor ve Horejsi (2003: 416-418) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

- Sosyal hizmet uzmanı, insanların birlikte çalışarak değişebileceklerine ve arzu edilen sosyal ve politik değişimi yaratabileceklerine inanmalıdır.
- Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçının yaşamı ve içinde bulunduğu durum hakkında tek uzman olduğunu kabul etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, özgüven ve özsaygı geliştirmesi için müracaatçıya yardım etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, karar alma yönünde destekleyerek ve buna izin vererek müracaatçının kişisel gücü yaşamasına olanak vermelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, yaşadığı güçsüzlük duygusuna katkıda bulunan faktörleri anlaması için müracaatçıya yardım etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, kendisine etki edecek insanları, organizasyonları ve sistemleri anlamasına yardım edecek öğrenme fırsatlarını araştırması için müracaatçıyı cesaretlendirmelidir.

- Sosyal hizmet uzmanı, kendi durumunu düzeltmek için kullanabileceği potansiyel güç kaynaklarını belirlemesi için müracaatçıya yardım etmelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, müracaatçı yardımsız olmadığını ve güce sahip olduğunu hissettiğinde; arzu edilen değişime ulaşmak için var olan gücü planlı ve disiplinli bir şekilde kullanma yönünde onu desteklemelidir.
- Sosyal hizmet uzmanı, güçlendirmenin her türlü ortamda tüm müracaatçılar için kullanılabilir olduğunu bilmelidir.

Güçlendirme yaklaşımının ne gibi sonuçlar yarattığına bakılacak olursa; güçlendirme temelli bir uygulama ile aşağıdaki değişimlerin ve gelişimlerin gerçekleşmesi beklenmektedir (Barnes ve Bowl, 2001: 24):

- Kişisel gelişim
- Aileler gibi sosyal grupların işleyişinde dönüşüm
- Yaşam seçimleri üzerinde artan bir kontrol
- Bireyin aldığı hizmetler üzerinde artan bir etkisi
- Baskın söylem ve uygulamaların yıkıcılığına karşı direnme
- Yapısal bir değişim yaratma: eşitsizlikleri azaltma

Bununla birlikte güçlendirme yaklaşımı temelli bir uygulamanın sonuçları; artan bilgi düzeyi, beceriler, kişisel gelişim, kendisini çevreleyen sosyal ve politik güçler içindeki kişinin kendi yerini daha iyi anlaması, kişisel verimlilik hissinin artması, kişisel kontrol, benlik saygısı ve politik etkililik olarak ifade edilebilir (Rappaport, 1987; Wallerstein, 1992; Zimmerman, 1990).

Ayrıca güçlendirme yaklaşımında müracaatçı, sadece aldığı kararların sonuçları nedeniyle güçlenmez, ayrıca karar verme sürecine aktif katıldığı için güçlenir (Linhorst ve diğ., 2002: 425). Güçlendirme yaklaşımının güçsüzleştirici uygulamalardan farkı için Şekil 2'yi inceleyiniz).

Son olarak güçlendirme yaklaşımı ile Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW) Etik Prensipleri arasında bir bağlantı olduğu unutulmamalıdır. Hem güçlendirme yaklaşımı hem de etik prensipler; sosyal

adalet, kendi kaderini tayin ve işbirliği içinde müdahale ilkelerini taahhüt altına almaktadır (Gutierrez, 1998; akt. Plummer, 2007: 24).

Güçlendirme yaklaşımının uygulandığı bir müdahalenin sonunda müracaatçılarda var olan değişimi ortaya koyan bir örnek, Tablo 1’de sunulmuştur.

Şekil 2 – Uygulamada Güçlendirme Farkı

GÜÇSÜZLEŞTİRİCİ	GÜÇLENDİRİCİ
Kişisel Düzey	
Tecrit edilmiş	Bütünleşmiş
Baskı altında	Atılğan/Güçlenmiş
Eğitilmiş	Yaşam Boyu Öğrenci
Perspektif	
Pozitivist	Eleştirel/Postmodern
Değerlendirme	
DeneySEL Değerlendirme (Klasik Hipotez ve Test Etme)	Güçlendirici Bir Değerlendirme
Gözlemci/Bilim Adamı	Katılımcı/Birlikte Üretici

Kaynak: Adams, 2003: 42’den derlenmiştir.

Tablo 1 – Aile İçi Şiddet Örneğinde Bir Güçlendirme Uygulamasının Ardından
Müracaatçıların İfadeleri

Adım	Güçlendirme Öncesi İfade	Mikro Düzeyde İfade	Mezzo Düzeyde İfade	Makro Düzeyde İfade
Etki	“Ben bir mağdurum” “İçinde bulunduğum durumu değiştiremem”	“Hayatta kalacağım” “Ben bir mağdur değil, mücadeleciyim”	“Üstesinden geleceğiz”	“Bir fark yaratabiliriz”
Grup Bilinci	“Yalnızım” “Hiç kimse benim durumumu anlayamaz”	“Yalnız değilim”	“Birbirimize yardım edebildiğimizde en başarılı biz olacağız”	“Bizlere yardım eden veya etmesi gereken çok sayıda kurum ve sistem var”
Kendini Suçlamayı Bırakma	“Bu benim suçum, onu bu derecede çıldırtmamalıydım”	“Bu benim suçum değil”	“Aile içi şiddet birçok ailede oluyor”	“Hukuk, kadınları ve çocuklarını korumak için değişmeli”
Sorumluluk Üstlenmek	“Durumumu değiştirmek için bir şey yapamam”	“Kendimi korumak zorundayım”	“Kardeşlerime yardım etmeliyim”	“Bilinç ve farklılık yaratmak zorundayız”

Kaynak: Busch ve Valentine, (2000:92)

Sonuç

Güç kavramı ve onun müracaatçıların sorunları üzerindeki etkisi, özellikle 1970’li yıllarda sosyal hizmetin gündeminde yoğun olarak yer almıştır. Bununla birlikte toplumdaki güç odaklarını ve güç eşitsizliklerini müracaatçıların bilmesi ve gerektiğinde bu odaklara karşı mücadele etmesi fikri ağır basmıştır. Bu tarz bir gündem, beraberinde güçlendirme yaklaşımını getirmiş ve bu felsefi temel, uygulamada karşılığını bulmuştur.

Bu ideal içerisine yer bulan kendi kaderini tayin konusu güçlendirme yaklaşımı içinde önemli bir yere sahiptir. Müracaatçının hem uygulama sürecinde kendi kararını vermesi hem de uygulamadan sonra yaşamla ilgili kendi kararlarını alabilmesi temel amaçtır. Bununla birlikte müracaatçıların kendi kaderini tayin hakkı, onların yaşamlarını riske atmalarına ve tehlike içine girmelerine izin vermemelidir. Burada oldukça hassas bir denge söz konusudur. Burada dengeyi sağlama işlevi, sosyal hizmet uzmanına düşmektedir.

Sonuç olarak söylenebilir ki; güçlendirme yaklaşımı, birey için değil birey ile birlikte başarıya ulaşma felsefesini kabul eden bir yaklaşım olarak sosyal hizmette olmazsa olmaz bir noktadadır. Güçlendirme yaklaşımını temel almayan bir sosyal hizmet uygulaması, mesleğin özünü ters düşecek ve müracaatçıları edilgen bir konuma getirmekten öteye gidemeyecektir. Oysa müracaatçı, içinde bulunduğu sorundan kurtulmak için çaba sarf eden baş aktör olmalıdır. Müracaatçı için bir şeyler yapmak yerine müracaatçı ile sonuca ulaşmak her zaman tercih edilmelidir.

Kaynakça

- Adams, R. (1990). *Self-help, Social Work and Empowerment*. London: Macmillan.
- Adams, R., Dominelli, L. ve Payne, M. (ed.). (2002). *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*. London: Macmillan.
- Adams, R. (2003), *Social Work and Empowerment*. New York Palgrave Macmillan.
- Aldoğan, S. N. (2018). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Etik Karar Verme Süreçlerini Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Askheim, P. O. (2003). "Empowerment as Guidance for Professional Social Work: An Act of balancing on a Slack Rope" *European Journal of Social Work*, 6 (3): 229-240.
- Barker, R., L. (1999). *The Social Work Dictionary*, 4th edition, Washington DC, NASW Press.
- Barnes, M. and Bowl, R. (2001). *Taking Over the Asylum: Empowerment and Mental Health*. New York: Palgrave Publishing.
- Bounds ve Hepburn. (1996). Akt; Thompson, N.,(2016), *Güç ve Güçlendirme*, Çeviri Editörü: Cankurtaran, Özlem, Nika Yayınevi, Ankara.
- Bird, Y. M. and Chenault, V. (1999). "The Role of Social Work in Advancing the Practice of Indigenous Education: Obstacles and Promises in Empowerment-Oriented Social Work Practice". Chapter 9 in the book of *Next Steps: Research and Practice to Advance Indian Education*, 201-235.
- Boehm, A. and Staples, L.,H. (2002). "The Functions of the Social Worker in Empowering: The Voices of Consumers and Professionals", *Social Work*, (47) 4:449-460
- Browne, C. (1995). "Empowerment in Social Work Practice with Older Women" *Social Work*, 40 (3): 358-364.
- Busch, N. B. and Valentine, D. (2000). "Empowerment Practice: A Focus on Battered Women" *Affilia*, 15 (1): 82-95.
- Cankurtaran Öntaş, Ö. (2004). *Çocuk Hakları ve Sosyal Hizmetin Güçlendirme Yaklaşımı Açısından Suça Yönelen Çocuk-Polis İlişkisi*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.
- Chadiha, L., Adams, P., Biegel, D., Auslander, W. and Gutierrez, L. (2004). "Empowering African American Women Informal Caregivers: A Literature Synthesis and Practice Strategies" *Social Work*, 49 (1): 97-108.

- Cheung, Y., Mok, B. and Cheung, T. (2005). "Personal Empowerment and Life Satisfaction Among Self-Help Group Members in Hong Kong" *Small Group Research*, 36 (3), 354-377.
- Croft, S. and Beresford, P. (2005). "Empowerment" *The Blackwell Encyclopaedia of Social Work* (Ed. Martin Davies). Oxford: Blackwell Publishing.
- Dalrymple, j. and Burke, B. (1997). "Anti-Oppressive Practice" *Social Care and the Law*. Buckingham: Open University Press.
- Fitzsimons, S. and Fuller, R. (2002). "Empowerment and Its Implications for Clinical Practice in Mental Health: a Review" *Journal of Mental Health*, 11 (5): 481-499.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge*. New York: Pantheon.
- Foucault, M. (1984). "Space, Knowledge and Power". *The Foucault Reader*, P. Rabinoz (ed.) New York: Pantheon.
- Freire, P. (2003). *Ezilenlerin Pedagojisi*. Dördüncü baskı, (Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Garner, J. V. (2001). *Empowerment in Social Work Field Education: Examining the Triadic Aspects of Empowerment in the Education Process of the Social Work Field Student*. A Dissertation of Doctor of Philosophy at the University of Texas.
- Gutierrez L. M., Parsons, R. J., & Cox, E. O. (1998). *Empowerment in Social Work Practice: A Sourcebook*. Pacific Grove, CA Brooks/Cole.
- Gutierrez, L. M. (1994). "Beyond Coping: An Empowerment Perspective on Stressful Life Events" *Journal of Sociology and Social Welfare*, 21 (3): 201-219.
- Gutierrez, L.,M. (1990). "Working with Women of Color: An Empowerment Perspective", *Social Work*, 35.
- Gutierrez, L.,M., GlenMaye, L. and DeLois, K. (1995a). "The Organizational Context of Empowerment Practice: Implications for Social Work Administration" *Social Work*, 40 (2): 249-258.
- Gutierrez, L.,M., DeLois, K. and GlenMaye, L. (1995b). "Understanding Empowerment Practice: Building on Practitioner-Based Knowledge" *Families in Society*, 76: 536-542.
- Healy, K. (2000), *Social Work Practices: Contemporary Perspectives on Change*. London: Sage Publications.

- Hegar, R. and Hunzeker, J. (1988). "Moving toward Empowerment-Based Practice in Public Child Welfare" *Social Work*, November-December, 499-502.
- Holmes, G. E., & Ssleeby, D. (1993). Empowerment, the medical model, and the politics of clienthood. *Journal of Progressive Human Services*, 4(1), 61-78.
- Karataş, Z. (2017). "Çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamalarında sosyal hizmet müdahalesinin önemi". *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Leadbetter, M. (2002). "Empowerment and Advocacy", in R. Adams, L. Dominelli and M. Payne (eds) *Social Work: Themes, Issues and Critical Debates*. Basingstoke: Palgrave Publishing.
- Lee, J.,A.,B. (2001). *The Empowerment Approach to Social Work Practice*. 2nd edition, New York, Columbia University Press.
- Leung, L. (2005). "Empowering Women in Social Work Practice: A Hong-Kong Case" *International Social Work*, 48 (4): 429-439.
- Linhorst, D., Hamilton, G., Young, E. and Eckert, A. (2002). "Opportunities and Barriers to Empowering People with Severe Mental Illness Through Participation in Treatment Planning". *Social Work*, 47 (4): 425-434.
- Lyddon, W. J. (1995). "Cognitive Therapy and Theories of Knownig: A Social Constructivist View" *Journal of Counseling and Development*, 73: 579-585.
- McWhirter, E. H. (1991). "Empowerment in Counseling" *Journal of Counseling & Development*, 69: 222-227.
- Miley, K. K., O'Melia, M. and DuBois, B. (1998). *Generalist Social Work Practice: An Empowering Approach*. Boston: Allyn & Bacon.
- Minkler, M. and Wallerstein, N. B. (1998). *Improving Health Through Community Organization and Community Building: A Health Education Perspective*. (ed. Minkler, M.) *Community Organizing and Community Building for Health*. Aspen, Gaithersburg, MD.
- Neath, J. and Schriner, K. (1998). "Power to People with Disabilities: Empowerment Issues in Employment Programming" *Disability & Society*, 13 (2): 217-228.
- Parsloe, P. (1996). *Pathways to Empowerment*. Birmingham: Venture Press.
- Parsons, R. (1991). "Empowerment: Purpose and Practice Principle in Social Work" *Social Work with Groups*, 42 (2): 7-21.

- Peterson, A. and Hughey, J. (2004). "Social Cohesion and Intrapersonal Empowerment: Gender as Moderator" *Health Education Research*, 19 (5): 533-542.
- Pfeffer, N. and Coote, A. (1996). *Is Quality Good for You? A Critical Review of Quality Assurance in Welfare Services*. London: Institute for Public Policy Research.
- Pinderhughes, E. B. (1983). "Empowerment for Our Clients and for Ourselves" *Social Casework*, 64: 331-338.
- Plummer, S. (2007). *Victims' Perspectives on the Process of Seeking a Protective Order: Predictors of Perceived Empowerment*. A Dissertation of Doctor of Philosophy at Virginia Commonwealth University.
- Rapp, C., Shera, W. and Kisthardt, W. (1993). "Research Strategies for Consumer Empowerment of People with Severe Mental Illness" *Social Work*, 38 (6): 727: 735.
- Rappaport, J. (1987). "Terms of Empowerment/Exemplars of Prevention: Toward a Theory for Community Psychology" *American Journal of Community Psychology*, 15: 121-148.
- Robbins, S. P. et al. (1998). *Contemporary Human Behaviour Theory: A Critical Perspective for Social Work*. Boston: M. A. Allyn & Bacon.
- Robbins, S. P., Chatterjee, P., and Canda, E. R. (2006). *Contemporary Human Behavior Theory: A Critical Perspective for Social Work*. 2nd edition. Boston: Pearson Education Inc.
- Rubin, H. J. and Rubin, J. S. (1992). *Empowerment, control and Collective Action. Community Organizing and Development*. New York: Macmillan.
- Shamai, M. (2003). "Using Social Constructionist Thinking in Training Social Workers Living and Working Under Threat of Political Violence" *Social Work* 48 (4): 545-555.
- Sheafor, B. and Horejsi, C. (2003). *Techniques and Guidelines for Social Work Practice*. Sixth Edition. Boston: Allyn and Bacon.
- Slettebo, T. (2000). "Empowerment as an Approach in Social Work" *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2: 75-85.
- Solomon, B. (1976). *Black Empowerment: Social Work in Oppressed Communities*. New York, Columbia University Press.
- Staples, L. H. (1990). "Powerful Ideas About Empowerment" *Administration in Social Work*, 14 (2): 29-42.

- Şahin, F. (2002). Sosyal Hizmeti Yapılandırmak Açısından Sosyal Yapılandırmacılık. Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeniden Yapılanma 1. (Ed: Kasım Karataş ve Sunay İl). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını no: 12.
- Taylor-Gooby, P. (1994). "Postmodernism and Social Policy: A Great Leap Backwards?" *Journal of Social Policy*, 23 (3): 385-404.
- Thompson, N. (2016). Güç ve Güçlendirme, Çeviri Editörü: Cankurtaran, Özlem, Nika Yayınevi, Ankara.
- Tuncay, T. ve Erbay, E. (2006). "Sosyal Hizmetin Temel Hedefi: Sosyal Adalet, Güçlendirmeyle Retorikten Pratiğe" *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17 (1): 53-69.
- Van Den Bergh, N. and Cooper, L. (1986). *Feminist Visions for Social Work*. Silver Spring, MD: National Association of Social Workers.
- Yıldırım, B. (2014). Bir yaklaşımın anatomisi: Güçlendirme. İçinde: V. Işıkkhan (Ed.), Prof. Dr. Gönül Erkan'a Armağan: Sosyal Hizmet ve Mülakat. (ss. 183-191). Ankara: Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği.
- Wallerstein, N. (1992). "Powerlessness, Empowerment and Health: Implications for Health Promotion Programs". *American Journal of Health Promotion*, 6: 197-205.
- Zastrow, C. (2004). *Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People*. 8. Edition. Belmont: Thomson Learning.
- Zengin, O., ve Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1).
- Zimmerman, M. A. (1990). "Taking aim on Empowerment Research: on the Distinction between Individual and Psychological Conceptions. *American Journal of Community Psychology*, 18: 169-177.

